

4. Foneeminventaris van het Asses

4.1 Inleidende begrippen

4.1.1 Het fonetisch schrift

In onderstaande tabel worden in een eerste kolom de Assese klanken getranscribeerd in het zgn. IPA-schrift (d.i. het schrift van de International Phonetic Association, een organisatie die internationaal heeft vastgelegd hoe de klanken met behulp van fonetische tekens worden weergegeven). Tussen vierkante haakjes staan de fonetische symbolen die de basisklanken voorstellen; met behulp van de zgn. diacritische tekens (streepjes, puntjes, haakjes en dgl.) worden varianten van die basisklanken voorgesteld.

4.1.2 Fonemen

In de tweede kolom worden tussen schuine strepen de zgn. fonemen weergegeven; dit zijn de klanken die werkelijk belangrijk zijn omdat ze een verschil in betekenis aangeven. Die belangrijke klanken kunnen we achterhalen door rijtjes van woorden (de zgn. minimale woordparen) te vormen die maar in één klank verschillen en daardoor een andere betekenis krijgen. Dat eenvoudig systeem laat ons toe een foneeminventaris van het Asses op te stellen. Laten we dat illustreren met een paar voorbeelden. Als we tussen /m/ en /s/ telkens een andere korte klinker plaatsen levert dat voor het Asses zes verschillende betekenissen op en dus zes klinkerfonemen: /mis/, /mes/, /mēs/, /mys/, /mos/, /mas/ nl. mis, mest, mes, mus, mos, masse (Fr.). Nog een andere reeks woordparen levert acht betekenissen en dus evenveel klinkerfonemen op: /kit/, /kyt/, /ket/, /kət/, /kœt/, /kut/, /kot/, /kat/ nl. quitte (Fr.) of de ontronde realisatie van “kut” in Asse-ter-Heide, kut (vrouwelijk schaamdeel), de ontronde realisatie van “kort” in Asse-ter-Heide, kerd (snede), kort, koet (sigarettenpeuk), kot (hok), kat.

De inventaris van de medeklinkerfonemen kunnen we op dezelfde wijze achterhalen: vgl. *pad*, *bad*, *vat*, *wat*, *mat*, *dat*, *zat*, *lat*, *rat*, *nat*, *kat*, *gat*.

Als we de kolom van de klinkerfonemen vergelijken met die van de klanken dan valt op dat driemaal éénzelfde foneem verwijst naar een verschillende klank: het foneem /ɛ/ verwijst naar de klank [ɛ] van “hart, hard” en de klank [æ] van “arm”; het foneem /œ/ verwijst naar de klank [œ̣] van “mutton” en de klank [œ] van “borg” terwijl het foneem /ɔ/ verwijst naar de klank [ɔ̣] van “bos” en de klank [ɔ] van “rok”. Hoewel de klanken fonetisch duidelijk van elkaar verschillen (er is nl. een verschil in openheid), is er fonologisch (de fonologie is de wetenschap die de fonemen bestudeert) geen oppositie: we kunnen geen woordparen vinden waarin de verwisseling van die klanken ook verschillende betekenissen zou opleveren. Fonetisch is dat (minimale) verschil interessant maar fonologisch is het niet relevant (en dat heeft consequenties voor de spelling want we zullen dat verschil in de spelling niet weergeven). Het fonetische verschil tussen [ɛ] en [æ] enerzijds en tussen [œ̣] en [œ] berust niet op verschillende fonemen maar wel op een andere context (medeklinkeromgeving): de opener varianten worden alleen gerealiseerd als die gevolgd worden door een gedekte liquide (l, r): vgl. [mœ̣l əm] / Mollem; [zæ̣lək] / Zellik; [wœ̣rɣən] / worgen (wurgen); [mæ̣rɣən] / morgen; [œ̣rək] / ork (nurks man); [æ̣rək] / ark.

4.1.3 Lettertakens of grafemen

In de derde kolom van het overzicht staan de tekens (ook grafemen genoemd) waarmee de fonemen in onze spelling zullen worden aangegeven; er is in onze spelling voor gewaakt dat

er tussen het foneem en het letterteken een ideale relatie bestaat, nl. een zgn. één-op-één-relatie, hetgeen betekent dat elk foneem door de dezelfde letter (of combinatie van letters) wordt weergegeven.

4.2 klinkers en tweeklanken

klank	foneem	teken	
[i]	/ i /	i	ik
[ε]	/ e /	é	més (=mest)
[ε]	/ ε /	è	mès (=couteau)
[æ]	/ ε /	è	grècht
[y _ç]	/ y /	u	mus
[œ _α]	/ œ /	ù	mùtten
[œ _ç]	/ œ /	ù	ùrk (=nurks iem.)
[u _ç]	/ u /	oe	boek
[ɔ _α]	/ ɔ /	o	mol
[ɔ _ç]	/ ɔ /	o	kok
[a]	/ a /	a	zat
[ə]	/ ə /	e	de
[i:]	/ i: /	ie	ie (=hier)
[e:]	/ e: /	ee	mee
[ε:]	/ ε: /	ê	vêr
[æ _ç :]	/ aa /	aa	maa (maar)
[y _ç :]	/ y: /	uu	buuk (beuk)
[ø _ç :]	/ eu /	eu	deu (deur)
[ø _ç :]	/ eu /	èù	bèù (boe)
[u _ç :]	/ u: /	oê	boêr
[o _ç :]	/ o: /	oo	booven
[ɔ _ç :]	/ ɔ: /	ô	zôl (zadel)
[a:]	/ a /	â	â (ei)
[ε.i]	/ ε.i /	êi	bêiter (beter)
[æ _ç .i]	/ aai /	aai	baaik (buik)
[u _ç .i]	/ oei /	oêi	vroêitn
[a.i]	/ ai /	âi	âik (eik)
[ɔ _ç .i]	/ oi /	ôi	zôi (bij zieden)
[i.ə]	/ i.ə /	ieë	ieën (een)
[u _ç .ə]	/ u.ə /	oeë	boeët (boot)
[y _ç .ə]	/ y.ə /	uuë	kuuël (kool)
[ie:] / [jε:]	/ iε. /	jê	pjêd (paard)

4.3 Medeklinkers en glijders

klank	foneem	teken
[p]	/ p /	p
[t]	/ t /	t
[k]	/ k /	k
[b]	/ b /	b
[d]	/ d /	d
[f]	/ f /	f
[s]	/ s /	s
[ʃ]	/ ʃ /	sj
[χ]	/ χ /	ch
[v]	/ v /	v
[z]	/ z /	z
[ʒ]	/ ʒ /	zj
[γ]	/ γ /	g
[l]	/ l /	l
[r]	/ r /	r
[m]	/ m /	m
[n]	/ n /	n
[ŋ]	/ ŋ /	ng
[w]	/ w /	w
[j]	/ j /	j